

MigRom – a romániai romák migrációjának mintázatai, kapcsolatok és hatások itthon

Kivonat

Az írás bemutatja néhány eredményét a MIGROM – The immigration of Romanian Roma to Western Europe: Causes, Consequences, and Future engagement strategies projektnek, amely az Európai Unió Hetedik Keretprogramjának (FP7 – GA319901) támogatásával valósult meg. A romániai kutatócsoport a migráns romák származási településein végzett terepmunkát, azzal a céllal, hogy felvázolja a mobilitási módozatokat, társadalmi hálózatokat, financiaális átutalásokat és a hazahozott, nem anyagi természetű tudásformákat (remittences), valamint a migráció hatását a származási közösségekben.

Kulcsszavak: roma migráció, származási közösség, mobilitási módozatok, hálózatok, átutalások, helyi fejlődés

Abstract. MigRom – Patterns of the Migration of Romanian Roma, Relations and Effects at Home

The article presents some results of the MigRom – The immigration of Romanian Roma to Western Europe: Causes, effects and future engagements strategies, a project funded by the European Union's Seventh Framework Programme under the call on 'Dealing with diversity and cohesion: the case of the Roma in the European Union' (GA319901). The Romanian team did research in origin localities of the Romanian Roma migrants, focusing on mobility patterns, networks, remittances and effects of migration on home communities.

Keywords: Roma migration, home communities, mobility patterns, networks, remittances, local development

A romániai romák migrációja erőteljes érdeklődést váltott ki az utóbbi évtizedben, nemcsak hazai, de nemzetközi szinten is. A nyilvános diskurzusok és a migrációs kutatások nagy teret szenteltek annak, hogy a célországokban milyen hatása volt a bevándorló romáknak, vagy milyen nehézségekkel kellett megküzdeniük, hogy céljaikat elérjék, vagy hogy megélhetésüket biztosítsák (Grill 2012, Nacu 2011, Cingolani 2016, Pantea 2012). Az elemzések azonban nem korlátozódnak a helyi szintű elemzésekre, hanem európai szintű jelenségként kezelik, ezzel is alátámasztva, hogy a romák migrációjának, mobilitásának sokkal mélyrehatóbb hatása lehet, mely átszövi a társadalom számos területét (van Baar 2017).

Az ebben az írásban röviden bemutatott nemzetközi kutatás részben abból a megfontolásból született, hogy szükség van egy multidiszciplináris (a legtágabb értelemben vett) etnográfira a romák migrációjáról a sokszor szélsőséges és dehumanizáló nyilvános diskurzusokkal és intézményes beavatkozásokkal szemben, másrészt pedig ahhoz, hogy ezt a jelenséget a maga komplexitásában megértsük, szükség van arra is, hogy megvizsgáljuk a kibocsátó helyi közösségekben zajló folyamatokat.

A *MIGROM – The immigration of Romanian Roma to Western Europe: Causes, Consequences, and Future engagement strategies* elnevezésű projekt az Európai Unió Hetedik Keretprogramjának (FP7 – GA319901) támogatásával valósult meg 2013 és 2017 között. A nemzetközi konzorcium fő partnere a Manchesteri Egyetem volt (NB). Továbbá, partnerek voltak Franciaországból a Foundation Maison des Sciences des Hommes, Spanyolországból a Granadai Egyetem, Olaszországból a Veronai Egyetem, valamint romániai partnerként a kolozsvári Nemzeti Kisebbségkutató Intézet. Az akadémiai partnerek mellett más szervezetek is részt vettek a projekt tevékenységeiben, mint például a Manchesteri Városi Tanács, valamint a European Roma and Travellers Forum (ERTF).

Míg a brit, spanyol, olasz és francia kutatók azt vizsgálták, követve az általános migrációs szakirodalmat, hogy milyen integrációs stratégiái vannak a migráns romáknak a fogadó országokban, ennek milyen hatása van a helyi társadalomra és gazdaságra, valamint, hogy mindezek milyen adminisztratív-jogi válaszokat, reakciókat váltanak ki helyi, ill. országos szinten (ld. Matras–Leggio 2018), a romániai kutatócsoportnak az volt a célja, hogy megvizsgálja azt a helyi társadalmi-gazdasági kontextust, amelyből a migráns romák elindultak, ennek tükrében felvázolja a migrációs mintákat, és feltérképezze a romák migrációjának hatását az otthoni közösségre. A Nemzeti Kisebbségkutató Intézet részéről a projekt vezetője Fosztó László volt, jelen bemutatás szerzője szintén mint a Kisebbségkutató Intézet kutatója vett részt a projektben, valamint Cătălina Tesăr (Román Paraszt Múzeuma, Bukarest) mint az NKI posztdoktori kutatója járult hozzá a kutatáshoz. Ezenkívül, minden kutatási helyszínen roma és nem roma kutatási asszisztensekkel dolgoztunk együtt, akik nagymértékben segítették a munkánkat nemcsak az adatgyűjtés fázisában, hanem azoknak értelmezésében is.

Kutatásunk helyszíneit több szempont alapján választottuk ki,¹ az adatgyűjtés során minőségi és mennyiségi módszereket is alkalmaztunk: kérdőíves felmérés roma és nem roma háztartásokban, félstrukturált és strukturálatlan interjúk, etnográfiai terepmunka stb. Mind az 5 településen jelentős számú roma lakosság él, melyek különböző roma csoportokhoz tartoznak. Gurai (Ialomița megye), Baniod (Kolozs megye) és Hideni (Bihar megye) 10-13 000 lakosú kisváros, míg Baratca (Brassó megye) és Bighal (Szilágy megye) kb. 3500 lakosú falusi település.²

1. táblázat

Megye	Település	Teljes lakosság – kerekített adatok (2011 Népszámlálás)	Roma lakosság % (2011 Népszámlálás)	MIGROM Roma háztartások száma	MIGROM Roma személyek száma	MIGROM többségi minta (háztartások)
Ialomița	Gurai	13 000	5,21	160	826	-
Kolozs	Baniod	9 000	3,26	168	577	-

1 Részletekért lásd: <http://migrom.humanities.manchester.ac.uk/report-policy-briefs/>

2 Helyszíneink nevét megváltoztattuk, hogy alanyaink anonimitását biztosítsuk. Ugyanebből a megfontolásból, a Népszámlálásból származó adatokat is kerekítve adjuk meg.

Megye	Település	Teljes lakosság – kerekített adatok (2011 Népszámlálás)	Roma lakosság % (2011 Népszámlálás)	MIGROM Roma háztartások száma	MIGROM Roma személyek száma	MIGROM többségi minta (háztartások)
Bihar	Hideni	11 000	6,02	230	749	-
Brassó	Baratca	3000	3,37	240	1041	181
Szilágy	Bighal	3500	6,69	180	672	141
				Totál –háztartások száma	978	322
				Totál – személyek száma	3865	990

A két falusi településen (Baratca és Bighal) a helyi roma kutatási asszisztenseink segítségével próbáltuk elérni az összes roma (és/vagy roma-nem roma vegyes háztartást), de ez csak részben sikerült, mivel volt egy pár eset, hogy nem kívántak részt venni a kutatásban, valamint voltak olyan háztartások, amelyeknek tagjai hosszabb ideig tartózkodtak külföldön, így ezekre vonatkozóan nem tudtunk adatokat gyűjteni.

Ugyanezen a két településen egy többségi mintán is végeztünk kérdőíves felmérést. Ez több szempontból is lényeges volt. Egyrészt, a romák migrációjáról való beszédben van egy tendencia, hogy ezt partikulárisként kezeljék, kiemelve a tágabb társadalmi-gazdasági kontextusból. Ezzel szemben, mi azt a kutatási, értelmezési irányvonalat követtük, amely a romák migrációját a tágabb, kelet-nyugat irányú poszt-szocialista migráció keretében értelmezi (Cingolani 2009). Továbbá, annak ellenére, hogy kiterjedt irodalma van annak, hogy hogyan befolyásolja a migráció és az etnikai különbözőség a bevándorlók és helyiek közötti társadalmi távolságot a befogadó országokban és településeken (Wilson és Portes 1980, Portes 1984), feltűnően kevés azon elemzések száma, amelyek megvizsgálják, hogy egy eleve szegmentált származási közösségben a társadalmi távolság és a migráció milyen összefüggésekre világít rá. A társadalmi távolság vizsgálatának be/visszavezetését a migráció elemzésébe fontosnak tartjuk, hangsúlyosan a romák migrációjának esetében, mivel a migráció helyi hatása nagymértékben függ a helyi társadalmi, gazdasági, intézményes és politikai kontextustól. Még abban az esetben is nehéz egy hazatérő migránsnak a lehető legelőnyösebben felhasználni, befektetni a migráció eredményét, ha egyébként az általános és strukturális helyi feltételek kedvezőek. Ám, feltételezhetjük, hogy a roma hazatérő migránsoknak és családjuknak további gátló vagy akár tiltó körülményt kell megkerülniük vagy feloldaniuk, melyhez szorosan kapcsolódik a helyi közösségben fennálló csoportok közötti társadalmi távolság.

Egy korábbi publikációnkban (Toma, Tesár és Fosztó 2018) részletesen bemutattuk kutatási eredményeinket, felvázoltuk a romák migrációs modelljeit a többségi migrációjához viszonyítva, figyelembe véve a helyi társadalmi megosztottságot és kihangsúlyozva a helyi specifikus jellemzőket mind az 5 vizsgált településen. Észrevehető volt a romák lakhatási körülményeinek a javulása a migráció eredményeként, mely több esetben is hangsúlyosan (és hirtelen) megváltoztatta a település tájképét. A migrációs folyamatok különböző településeken különböző időben indultak el, egyes helyeken a romák migrációja egymásra tevődik a többségi mobilitásával, más helyeken sokkal később indult el. Míg azokon a településeken, ahol korábban indult el a folyamat, több háztartás van, mely tartósan külföldön tartózkodik, illetve vannak olyan ház-

tartások, melyek véglegesen hazaköltöztek. Azokon a településeken, ahol relatíve későn kezdődött el a migráció, ott inkább az jellemző, hogy a háztartás egy vagy maximum két tagja dolgozik külföldön, rövidebb ideig (jellemzően 3–6 hónap között).

Különbségeket figyeltünk meg a migrációs hálózatok kialakulásában és használatában is, valamint a hazaküldött/hazahozott pénzbeli átutalások (*financial remittances*) és a hazahozott kapcsolat- és tudásformák (*social remittances*) (Levitt 1998, Levitt–Lamba-Nieves 2011) felhasználásában, valamint ezeknek a helyi fejlődésre gyakorolt hatásában. Ebben a kontextusban nem szabad figyelmen kívül hagynunk a társadalmi és etnikai határoknak, pontosabban a társadalmi távolságnak a szerepét, mivel ez többé vagy kevésbé befolyásolja a társadalmi és migrációs hálózatoknak a kialakulását, valamint a helyi fejlődésnek az irányát is meghatározza (Toma–Fosztó 2018). A szakirodalomban egy hosszú (és multidiszciplináris) vita zajlik a 'fejlesztési optimizmust' valló kutatók, illetve a migráció negatív hatásait hangsúlyozó megközelítések között (de Haas 2007, 2010, Gamlen 2014). Úgy véljük, hogy nem szükséges állást foglalni egyik vagy másik irányzat mellett, hiszen ezek nem kizáró jellegűek. Ez szükségképpen következik az elméleti állásfoglalásunkból is, hiszen abból indultunk ki – de Haas nyomán (2011) – hogy a migráció egy nagyon heterogén folyamat, ebből kifolyólag a migrációs elméletek se nem kizáró jellegűek, se nem feltétlenül egymásnak ellentmondóak, inkább tekinthetők komplementernek. Így megtörténhet, hogy egy településen belül vagy akár egy közösségen belül is a migrációnak vannak pozitív és negatív hatásai. Ha például a társadalmi távolságot állítjuk elemzésünk központjába, és ennek fényében tárgyaljuk a helyi fejlődést, akkor eredményeink azt mutatják, hogy a migráció helyi fejlesztési hatása jelentős különbséget mutat olyan közösségekben, ahol a helyi többség és a roma közösség közti társadalmi távolság aránylag csekély, illetve olyan települések esetén, ahol a társadalmi távolság jelentős (Toma–Fosztó 2018). Adataink és tapasztalataink alapján azonban csak az azonnali és a rövid távú hatásokat tudjuk felmérni, így még nyitott kérdés marad, hogy hosszabb távon és a tágabb közösség szintjén milyen hatása lesz a migrációnak a helyi társadalmi-gazdasági fejlődés formáira, és melyek azok a társadalmi dimenziók, amelyekre a legnagyobb hatást tudja gyakorolni.

BIBLIOGRÁFIA

CINGOLANI, P.

(2009) *Romeni d'Italia: migrazioni, vita quotidiana e legami transnazionali*. Bologna: Il Mulino.

CINGOLANI, P.

(2016) 'Good Romanian Gypsy Looking for a Home'. Housing Policies and Politics of Identity among Roma and Non-Roma in Turin, Italy. *Revue européenne des migrations internationales*, 32:1, 59–78.

DE HAAS, H.

(2007) Remittances, Migration and Social Development. A Conceptual Review of the Literature. *United Nations Research Institute for Social Development. Social Policy and Development Paper*, 34.

- (2010) Migration and Development: a Theoretical Perspective. *International Migration Review*, 44:1, 227–264.
- GAMLEN, A.
(2014) The New Migration-and-Development Pessimism. *Progress in Human Geography*, 38:4. 581–597.
- GRILL, J.
(2012) 'It's Building up to Something and It won't be Nice When it Erupts': The Making of Roma/Gypsy Migrants in post-Industrial Scotland. *Focaal – Journal of Global and Historical Anthropology*, 62. 42–54.
- LEVITT, P.
(1998) Social Remittances: Migration Driven Local-Level Forms of Cultural Diffusion. *International Migration Review* 32(4), 926–48.
- LEVITT, P.–LAMBA-NIEVES, D.
(2011) Social Remittances Revisited. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 37(1), 1–22.
- MATRAS, Y.–LEGGIO, D. V. (SZERK.)
(2018) *Open Borders, Unlocked Cultures. Romanian Roma Migrants in Western Europe*, New York: Routledge.
- NACU, A.
(2011) The Politics of Roma Migration: Framing Identity Struggles among Romanian and Bulgarian Roma in the Paris Region. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 37. 135–150.
- PANTEA, M. C.
(2012) From 'Making a Living' to 'Getting Ahead': Roma Women's Experiences of Migration. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 38, 1251–1268.
- PORTES, A.
(1984) The Rise of Ethnicity: Determinants of Ethnic Perceptions among Cuban Exiles in Miami. *American Sociological Review* 49(3), 383–397.
- TOMA S.–FOSZTÓ L.
(2018) *Roma within Obstructing and Transformative Spaces: Migration Process and Social Distance in Ethnically Mixed Localities in Romania*. (Kézirat) Megjelenés alatt.
(2018) *Hazatérők és szomszédok: roma migráció, társadalmi távolság és helyi fejlődés*. (Kézirat) Megjelenés alatt.
- TOMA S.–TESAR, C.–FOSZTÓ L.
(2018) Romanian Roma at Home. Mobility Patterns, Migration Experiences, Networks, and Remittances. MATRAS, Y.–LEGGIO, D. V. (eds.) *Open Borders, Unlocked Cultures. Romanian Roma Migrants in Western Europe*. New York:Routledge. 57–82.
- VAN BAAR, H.
(2017) Contained Mobility and the Racialization of Poverty in Europe: The Roma at the Development-Security Nexus. *Social Identities*, június, 1–17.
- WILSON, K. L.–PORTES, A.
(1980) Immigrant Enclaves: An Analysis of the Labor Market Experiences of Cubans in Miami. *American Journal of Sociology* 86(2), 295–319.